

ORTADOĞU'DA ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİLERİ

Veysel Kurt

Strateji Araştırmaları Serisi

SETA

ORTADOĞU'DA ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİLERİ

STRATEJİ ARAŞTIRMALARI SERİSİ 6

VEYSEL KURT (EDİTÖR)

SETA

Veysel Kurt

Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2006'da mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda başladığı yüksek lisansını 2009'da tamamladı. Doktora çalışmasını İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı. Ortadoğu'da otoriteryanizm, demokratikleşme, asker-sivil ilişkileri temel ilgi alanlarıdır. İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

SETA Kitapları 38

ISBN: 978-975-2459-91-5

© 2018 SET Vakfı İktisadi İşletmesi

1. Baskı: Temmuz 2018, İstanbul

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Editör: Mehmet Akif Memmi

Düzeltili: Mustafa Said İşeri, Hasan Hüseyin Çağırır

Kapak ve Tasarım: Hasan Suat Olgun

Baskı ve Cilt: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA Kitapları

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
GİRİŞ	9
ORTADOĞU'DA GÜVENLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ VEYSEL KURT	15
DEVİRİMDEN GÜNÜMÜZE İRAN'IN GÜVENLİK STRATEJİSİ İSMAİL SARI	37
İSRAİL ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİSİ'NİN TEMEL İLKELERİ M. MUSTAFA KULU	63
SUUDİ ARABİSTAN'IN ULUSAL GÜVENLİK POLİTİKALARI SİBEL BÜLBÜL PEHLİVAN	103
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ ULUSAL GÜVENLİĞİ: KAPASİTE İNŞASINDAN MÜDAHALECİLİĞE BETÜL DOĞAN AKKAŞ	137
KATAR ULUSAL GÜVENLİĞİ: YUMUŞAK POLİTİKALAR VE ÖNLEYİCİ PRAGMATİZM BETÜL DOĞAN AKKAŞ	177
ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİ BELGESİ IŞIĞINDA IRAK'TA GÜVENLİK SORUNLARINA BAKIŞ GÖKTUĞ SÖNMEZ, TUNA AYGÜN	211
LÜBNAN'DA PARÇALI VE DEVLET DIŞI GÜVENLİK MUSTAFA YETİM	231
SONUÇ	251

TAKDİM

Modern dönemlerde birçok çatışma ve krizi tecrübe etmiş Ortadoğu bölgesi yine ciddi bir değişim ve dönüşümden geçmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin Irak'a müdahalesiyle başlayan süreç 2011'de başlayan halk ayaklanmalarıyla yeni bir boyuta taşınmıştır. "Arap Baharı" olarak adlandırılan bu yeni sürecin yalnızca isyanların ortaya çıktığı ülkelerde değil tüm bölgede etkili olduğu açıktır. Söz konusu etki yalnızca ülkelerin iç siyasetleriyle de sınırlı kalmamıştır. Gelinek noktada Ortadoğu'daki her bir ülkenin geleneksel güvenlik algısının dönüştüğü görülmektedir. Dönüşen bu güvenlik anlayışları elbette Türkiye'nin karşılaştığı dış politika ve güvenlik meselelerini de etkilemektedir. Bu nedenle bölge ülkelerindeki değişimin farkında olmak Türkiye'nin bu değişimlerin yarattığı etkilere nasıl cevaplar üretmesi gerektiği konusunu da anlamamızı sağlayacaktır.

Ortadoğu, Türkiye'nin dış politika ve güvenlik stratejisinde önemli bir bölge olmasına rağmen bölgedeki devletlerin ulusal güvenlik yaklaşımları ve güvenlik stratejilerini inceleyen akademik eser sayısı oldukça sınırlıdır. Aslında Türk dış politikasının gündemini son yıllarda oldukça meşgul eden ve Türkiye'nin karşılaştığı terör sorunlarının önemli bir kısmına kaynaklık eden bir bölge hakkında daha fazla yayın olması gerekir. SETA, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve toplumsal meselelerine dair yayımladığı çeşitli kitap, rapor ve analizleriyle ilgili alanlarda karşılaşılan sorunlara yönelik bilgi üreten çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda Veysel Kurt'un editörlüğünü yaptığı SETA Strateji Araştırmaları Serisi'nin altıncı kitabı *Ortadoğu'da Ulusal Güvenlik Stratejileri* Ortadoğu coğrafyasındaki ülkelerin ulusal güvenlik stratejilerinin analizini sunarak bu alandaki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Elinizdeki kitap Ortadoğu'daki devletlerin ne tür güvenlik stratejilerine sahip olduğunu anlama ve bu stratejilere hangi faktörlerin etki ettiğini analiz etme amacı taşımaktadır. Kitapta Katar, Birleşik

Arap Emirlikleri, Lübnan, Suudi Arabistan, Irak, İran ve İsrail'in ulusal güvenlik stratejileri incelenmektedir. Bu bağlamda ülke incelemesi yapan her bir makale ilgili ülkenin güvenlik kavramsallaştırması, güvenlik tehdidi tanımlaması ve bu tehditle baş etme yöntem ve araçlarını irdelemektedir.

Bu bakımdan elinizdeki kitap bölge ülkelerinin güvenlik stratejilerini tarif edici bir anlatımın ötesine geçip söz konusu ülkelerin güvenlik stratejilerinin anlaşılmasını sağlayacak analitik bir çerçeve de sunmaktadır. Bunun yanı sıra kitapta ülke incelemeleri yapılırken her bir ülkenin güvenlik stratejisinden kaynaklanabilecek muhtemel risk ve fırsatların Türkiye açısından analizleri de yapılmaktadır. Ele alınan her bir ülkenin ulusal güvenlik stratejisi göz önüne alınarak "Bu güvenlik stratejisinin Türkiye için olası etkileri nelerdir?" ve "Türkiye için mevcut politika tercihleri nelerdir?" gibi iki temel soruya cevap verilmiştir.

Kitap sunduğu analitik çerçevenin yanı sıra her bir ülkenin ulusal güvenlik tanımı, neleri tehdit olarak gördüğü ve bu tehditlerle mücadelede öngördüğü araç ve yöntemleri sistemli veri ve bulgularla okuyucuya sunmaktadır. Bu bağlamda her bir devletin ulusal güvenlik stratejisi incelenirken başta söz konusu ülkenin ulusal güvenlik belgeleri olmak üzere çeşitli askeri doktrinler, liderlerin sözleri ve yazılı açıklamaları gibi kaynak ve dokümanlardan yararlanılmaktadır.

Farklı akademisyen ve araştırmacılar tarafından ortak bir çerçeve takip edilerek kaleme alınan *Ortadoğu'da Ulusal Güvenlik Stratejileri* Ortadoğu'daki devletlerin ulusal güvenlik stratejilerini anlamamızı sağlamanın yanı sıra Türk dış politika ve karar yapıcılarına da katkı sunacak önemli bir eser niteliğindedir. Dileriz ki kitap bu konuda bir akademik birikim oluşmasına öncülük eder ve benzeri eserlerin sayısı önümüzdeki dönemde artar.

Prof. Dr. Burhanettin Duran
SETA Genel Koordinatörü

GİRİŞ

Ortadoğu'da temel parametreleri sarsılan ve halen bir oluşum içindeki ulusal güvenlik stratejileri ile ilgili bir çalışma yayımlamak cesaret isteyen bir iş. Bizi bu cesareti göstermeye yönelten dört temel husustan bahsedilebilir: Birincisi hem tarihsel bir bagajla günümüze kadar gelen ve Arap İsyanları ile içeriği değişen güvenlik meseleleri (Arap-İsrail çatışması, İran-Körfez kutuplaşması vb.) hem de yeni sayılabilecek (iç savaş, terörün yoğunlaşması, kitlesel göçler vb.) güvenlik tehditlerinin evrildiği noktaları ve bunların ulusal güvenlik stratejilerinde nasıl bir yer tuttuğunu analiz etme gerekliliğidir.

İkinci husus ulusal güvenlik stratejilerinin hem kısa dönemli tehditler hem de uzun dönemli projeksiyonlar hesap edilerek oluşturulmasıdır. Çökmüş devletler ve iç savaşlar dolayısıyla her an yeni bir tehdidin çıkabilme ihtimali karşısında devletler müdahale/çekilme araçları ve opsiyonlarını sürekli güncel tutmak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında devletlerin parametreleri oturmuş bir düzen içinde nasıl hareket edeceklerine dair bir tahminde bulunmak kolay değildir. Ancak böylesi bir düzlemde devletlerin seçeneklerini sahip oldukları kapasiteler, geleneksel tehdit algıları, bağımlılık ilişkileri ve ittifaklarını dikkate alarak analiz etmek mümkündür. Kaldı ki ulusal güvenlik stratejileri yalnızca kısa dönemli ve değişken tehditlere karşı değil uzun erimli güvenlik algısı ve ittifak seçeneklerini de içeren bir yaklaşım sergiler. Hatta bir adım daha ileri giderek şunu ifade etmek mümkün: Devletlerin ani bir tehditle karşı karşıya kaldıklarında verdikleri tepkiler sahip oldukları güvenlik paradigması çerçevesinde şekillenir. Bir başka deyişle yeni bir tehdit karşısında bir devletin hareket tarzını belirleyen şey bu tehdidin kendisi değil sahip olduğu güvenlik anlayışıdır. Bu yaklaşım devletlerin herhangi bir tehdit ya da gelişme

karşısında statik bir hareket tarzına sahip olduğu ve tamamen öngörülebilir oldukları anlamına gelmez. Ancak bu hareket tarzının anlık reflekslerle oluşmadığı da açıktır.

Bu kitabın yayımlanması için gerekçe oluşturan üçüncü sebep ise bölgesel düzeydeki güvenlik meselelerinin bir yandan yeni şartlar ekseninde değişkenlik gösterirken öte yandan süreklilik arz etmesidir. Özellikle Arap-İsrail çatışmaları ve Filistin meselesi, İran-Körfez kutuplaşması, rejimlerin güvenlik kaygıları gibi konular bu anlamda açık örneklerdir. Bu meselelerin her birinin tarihsel geçmişi vardır fakat tarihsel süreçte dönüşmüşlerdir. Arap İsyanları bu anlamda önemli bir kırılma noktası teşkil etmişse de bu meselelerin özünde bir değişim yaratmamıştır.

Ve son olarak 2000 sonrasında ve özellikle son sekiz yılda ortaya çıkan yeni tehditlerin kısa vadede sona erme ihtimalinin düşük olması ve devletler için birincil tehdit unsuru haline gelmeleridir. Bu açıdan en dikkat çekici tehditler iç içe geçmiş olan iç savaşlar ve terör tehdididir. Bu açıdan bakıldığında iç savaş ve terörün devletlerin güvenlik projeksiyonlarında önemli bir yer tutmaları gayet doğaldır.

Terör tehdidi Ortadoğu bölgesi için yeni bir fenomen değildir ancak 2003 Irak işgali ve özellikle Arap İsyanları ile yaygınlaştığı, terör örgütlerinin çeşitlendiği ve güç kazandığı görülmektedir. Bütün önlemler ve söylemsel düzeydeki mutabakata rağmen terör tehdidinin kalıcı bir duruma gelmesi ve hatta yükseliş trendinin devam edeceğini öne sürmek zor değildir. Bu durumun temel sebebi hem küresel hem de bölgesel güçlerin stratejilerinde bir araç olarak kullanılmasıdır.

Benzer bir durum iç savaş ve çatışmalar için de geçerlidir. Özellikle 1970'lerde Ürdün, Suriye ve Irak gibi ülkelerde iç isyan sayılabilecek bazı örneklerden bahsetmek mümkündür. Ürdün'deki Kara Eylül olayları, Suriye'de Hama ayaklanması ve Irak'taki Kürt ayaklanmaları akla ilk gelen örneklerdir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan 2000'lerin başına kadar bu isyanlar başarılı olamamış ve ne

bir jeopolitik bölünme ne de iktidar değişimine yol açmıştır. Arap İsyanları ise devletlerin çökmesi, terör örgütlerinin yaygınlaşması ve iç savaşların yoğun bir şekilde yaşanmasına neden olmuştur. 2003 Irak işgalinin yarattığı sonuçlar bugün Suriye, Yemen, Libya gibi ülkelerde görülmekte ve maalesef bu sürecin devam etmesi beklenmektedir. Bunun da temel sebebi yaşanan insanlık dramları ve yarattığı tehditlere rağmen küresel ve bölgesel güçlerin stratejik hesaplarında çatışmanın ön planda yer alması bir başka deyişle çözüm şartlarının oluşmamasıdır.

Bu kitap güvenlik stratejilerini devletlerin kendi tanımlaması, tehdit algısı, sahip olduğu araç ve kapasite ile bu kapasitenin kullanımı yöntemlerini analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda her bir bölüm ele aldığı ülkenin güvenlik kavramsallaştırması, güvenlik tehdidi tanımlaması ve bu tehditle baş etme yöntem ve araçlarını incelemiştir.

Güvenlik kavramsallaştırması başlığı altında şu temel sorulara cevaplar aranmıştır: İlgili devlet güvenliği nasıl tanımlamıştır? Bu güvenlik tanımının arkasındaki mantık nedir? Bu sorulara cevap verirken öncelikle kavramsal bir çerçeve ortaya konulmuştur. Örneğin ilgili devletin güvenliğin hangi boyutlarını neden önemseydiği, güvenliği (dar-geniş, soyut-somut) ne şekilde kavramsallaştırdığı gibi noktalara değinilmiştir. Ayrıca kavramsal çerçevenin verilerle desteklenmesi beklenmiştir. Bu noktada hangi kaynakların referans alındığı önemlidir. Örneğin ilgili devletin –varsa– ulusal güvenlik strateji belgesi, askeri doktrinleri; –eğer yoksa– devletin anayasası, liderlerinin sözleri, yazılı açıklamaları ve benzer tehditler karşısında sergiledikleri tavırlar temel referans kaynağı olarak kullanılmıştır.

Güvenlik tehdidi tanımlamasında ise ilgili devletin güvenlik kavramsallaştırmasını değerlendirdikten sonra neleri tehdit olarak gördüğünün ortaya konulması beklenmiştir. Burada şu sorular öncelik taşımaktadır: İlgili devlet ne tür tehditlere öncelik vermektedir? Bu tehdit tanımlamasında hangi aktör (devlet, terör örgütü

vb.) ve faktörler (rejim tipi, güç dengesi, kültür, etnik/dini yapı vb.) etkili olmaktadır? Yine bu sorulara verilen cevapların ampirik olarak da desteklenmesi gerekmektedir.

Tehditlerle mücadele yöntemi başlığı altında ise ilgili devletin tehdit olarak gördüğü şeylerle baş etmek için uygulamaya koyduğu yöntem ve kullandığı araçların ortaya konulması beklenmiştir. Burada temel olarak iki soruya cevap aranmıştır: İlgili devlet güvenliğini sağlamada savunmacı ve saldırgan yöntemlerden hangisine öncelik vermektedir? Tehditlerle mücadelede hangi araçları (askeri güç, diplomasi vb.) benimsemektedir?

Ve son olarak her bölüm ilgili devletin benimsediği stratejinin Türkiye'ye muhtemel etkilerini tartışmıştır. Bu bölümde ilgili ülkenin güvenlik stratejisinden kaynaklanabilecek muhtemel risk ve fırsatlar Türkiye açısından analiz edilmiştir. Bu bağlamda cevabı aranan başlıca sorular şunlardır: Bu güvenlik stratejisinin Türkiye için olası etkileri nelerdir? Türkiye için mevcut politika tercihleri nelerdir?

Birinci bölümde Veysel Kurt bölgesel düzeyde etkisini gösteren güvenlik alanlarının dönüşümüne işaret etmeye çalışmıştır. Bu bölüm üç temel noktayı ön plana çıkarmıştır: Birincisi Arap-İsrail çatışması ve İran-Körfez kutuplaşması gibi Ortadoğu'daki tarihsel güvenlik meselelerinin dönüşümü, ikincisi Arap İsyanları'nın bu tarihsel güvenlik meselelerini nasıl dönüştürdüğü ve ortaya çıkan güvenlik tehditleri (çökmüş devletler, terör örgütleri, vekalet savaşları vb.) ve üçüncü olarak da bütün bu sorunların ortaya çıkması ve dönüşmesinde etkili olan ABD'nin bölgesel politikası ana hatlarıyla analiz edilmiştir.

İran'ın dış politika ve güvenlik stratejisini ele alan İsmail Sarı ise 1979 İran Devrimi'ni temel alsa da devrim öncesi bazı unsurların İran güvenlik reflekslerini analizine dahil etmiştir. 1979'dan 2013'e kadar dönüşen İran güvenlik ve dış politika stratejisini dört dönemde ele almış ve her bir dönemi karakterize eden dört farklı kavramla açıklamaya çalışmıştır.

İsrail'in güvenlik yaklaşımını Muhammed Mustafa Kulu analiz etmiştir. Kulu, İsrail'in henüz bir devlet olarak tanınmadan önce oluşmaya başlayan güvenlik kurumlarını ve anlayışını bugüne değin getirerek incelemiştir. Özellikle sahip olduğu kapasiteyi ve kullandığı başlıca yöntemleri tarihsel süreklilik içinde ele almıştır.

Sibel Bülbül Pehlivan ise Körfez'in başat güçlerinden Suudi Arabistan'ın güvenliğini "ülkenin hangi değerlerinin, hangi tehditlerden, hangi yöntemlerle korunduğunu" sorarak analiz etmiştir. Bu bağlamda ABD ile kurduğu ilişkiler, sahip olduğu ekonomik kaynaklar ve dini söylemlerini İran tehdidi karşısında nasıl devreye soktuğunu göstermiştir. Ayrıca bu stratejinin limit ve dezavantajlarını da sorgulayarak ülkenin karşı karşıya kaldığı ikilemlere işaret etmiştir.

Betül Doğan Akkaş son dönemlerde Ortadoğu'nun birçok meselesinde belirleyici olmaya çalışan Körfez'in küçük ve zengin ülkesi Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) güvenlik stratejisini incelemiştir. Makalede bölgedeki gelişmelere karşı zaman zaman cevap vermenin ötesine geçmeye çalışan BAE'nin ulusal güvenlik yaklaşımı geniş bir bağlamda ele alınmıştır. Bu açıdan bağımsızlık, toprak bütünlüğü, kimlik, su güvenliği, insan sermayesi gibi askeri ve askeri olmayan tehditler göz önünde bulundurulurken ülkenin bölgede ve bölge dışında askeri üsler üzerinden kurmaya çalıştığı etkinlik de tutarlı bir çerçevede irdelenmiştir.

Akkaş ayrıca benzer bir çerçevede Katar'ın da güvenlik yaklaşımını analiz etmiştir. Körfez'in bu küçük ülkesinin kuruluşundan itibaren yaşadığı dönüşümü ve insan güvenliğinden kuraklığa, toprak bütünlüğünden bağımsızlığa kadar hissettiği güvenlik problemlerine karşı nasıl hareket ettiği bir bütünlük içinde ele almıştır. Ayrıca ülkenin yumuşak güç üzerinden sahip olduğu etkinliğe de dikkat çekmiştir. Özellikle Arap İsyanları sürecinde değişimden yana tavır takınan Katar'ın bu yaklaşımını ve Körfez ülkeleri tarafından dışlanmasının yarattığı güvenlik tehditlerini analiz eden Akkaş Doha-Ankara yakınlaşmasının da arka planını ortaya koymuştur.

Göktuğ Sönmez ve Tuna Aygün ise “Irak Güvenlik Strateji Belgesi” ışığında özellikle 2003 işgali sonrası ülkede ortaya çıkan güvenlik tehditlerini ele almış ve bu tehditlere karşı izlenecek stratejinin izlerini sürmüştür. 2003 işgali sonrasında Irak devlet aygıtının çökmesi bu ülkenin geleneksel güvenlik anlayışını da etkilemiştir. Ülkenin en önemli güvenlik problemleri büyük ölçüde konvansiyonel değil güç boşluğunda ortaya çıkan terör örgütleri ve milislerden kaynaklanmıştır. Duman da sözü geçen belgede ilan edilen stratejinin bu tehditlerle başa çıkma noktasındaki avantajlarını ve limitlerini incelemiştir.

Ortadoğu’nun on yıllardır parçalı bir yapıya sahip ülkesi olan Lübnan’ın güvenlik stratejisini Mustafa Yetim ele almıştır. Homojen bir ulus devlet olarak kökleşemeyen Lübnan’ın güvenlik anlayışı ve karşı karşıya kaldığı tehditler analiz edilirken yalnızca sınır güvenliği ya da dış tehditleri dikkate almak yetersiz kalmaktadır. Yetim bu noktadan hareketle Lübnan devletinin güvenlik-tehdit önceliklerini devletin bir bütün değil “parçalı” görüntüsünü dikkate alarak analiz etmiştir.

Bu kitap Ortadoğu’da son dönemlerde önemli dönüşümler geçiren güvenlik iklimine ve bölge ülkelerinin güvenlik stratejilerine dair derli toplu bir analiz sunma amacıyla ortaya konulmuştur. Kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen birçok kişi vardır. Her bir ülkeyi analiz etme sorumluluğu ve yükünü üstlenen bölüm yazarları bu çalışmanın en önemli aktörleridir ve en büyük teşekkürü hak etmektedir. Ayrıca hakemlik yapma ricamızı kabul eden akademisyen ve araştırmacılara, her bir makalenin düzenlenmesinde emeği geçen SETA Strateji Araştırmaları Direktörlüğü asistanlarına ve SETA yayınevi çalışanlarına teşekkür ediyorum. Kitap bu alanda daha fazla ve daha incelikli çalışmaların ortaya çıkmasına vesile olursa en büyük amacına ulaşmış olacaktır.

ORTADOĞU'DA GÜVENLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ

VEYSEL KURT*

GİRİŞ

Bugünden geriye doğru bakıldığında Arap İsyanları'nın güvenlik meselesine dönüştüğünü ifade etmek yanlış olmayacaktır. Demokratikleşme hedefi ve beklentileri ile başlayan isyanlar uluslararası müdahalelerin de etkisi ile birçok ülkede terör, çatışma, göç ve hatta çökmüş devletler gibi çeşitli düzeylerde güvenlik problemleri doğurmuştur. Bu problemlerin bir kısmı doğrudan isyanların sonucu olarak ortaya çıkarken önemli bir kısmı ise aslında tarihsel süreçte meydana gelmiş ve 2010 sonrasında isyanlar ve uluslararası aktörlerin müdahaleleri sonucunda yeni bir aşamaya geçmiştir. Arap-İsrail çatışmasından rejim güvenliğine, silahlanma stratejilerinden tehdit algılarına, İran-Körfez kutuplaşmasından silahlanmaya kadar birçok mesele on yılların birikimine sahip olmakla birlikte farklı bir forma bürünmüştür. Bu anlamda günümüzde Ortadoğu'da birer güvenlik meselesi olarak karşımıza çıkan birçok meselenin yeni olmadığı görülmektedir. Bu kitabın amacı da iç içe geçmiş bu meseleleri makro düzeyde ele almak ve Arap İsyanları ile birlikte büründüğü yeni formu analiz etmektir.

Güvenliği bir odak haline getiren realist paradigma bu kavramı bir ülkenin sınırlarını dış tehditlerden koruma şeklinde işlemiştir. Dolayısıyla tehdidin kaynağı bir başka devlettir. Ortadoğu'da güvenliğe ilişkin çalışmalar –özellikle İsrail-Arap savaşları, 1982 Lübnan işgali, 1991 Körfez Savaşı ve 2003 Irak işgali dolaısıyla– bu yaklaşımın etkisi altında kalmıştır. Ayrıca Soğuk Savaş şartlarında ABD ile Sovyetler'in bölge üzerindeki mücadelesi de

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

bu güvenlik anlayışının geçerliliğine katkı yapmıştır. Hatta birçok araştırmacı 1956 Süveyş krizi, 1967 ve 1973 savaşlarını bu iki güç arasında birer vekalet savaşı olarak yorumlamıştır.¹ Buna karşın eleştirel teori bir yandan güvenliğin içerik ve tanımını genişletmiş öte yandan ise söylem analizi yaparak gerçekliğe ilişkin bilgileri sorgulamıştır.²

Büyük oranda İkinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenen Ortadoğu coğrafyasına bakıldığında devlet içi ve devletler arası düzeyde ortaya çıkan savaş ve çatışmaların günümüze kadar form ve biçim değiştirerek süreklilik kazandığı görülür. Bölgesel düzeyde ulusal güvenliği etkileyen yalnızca çatışmalar veya konvansiyonel savaşlar değildir. Göç, mülteci akınları, kitlesel katliamlar, rejime karşı isyanlar, askeri darbeler, devlet altı aktörlerin varlığı ve rejim güvenliği gibi birçok mesele bölgesel güvenliği doğrudan ilgilendirmektedir ve her biri oldukça önemlidir.

1949'dan itibaren Ürdün ve Lübnan başta olmak üzere çeşitli ülkelere gerçekleşen göçler yalnızca sosyal bir çerçevede değerlendirilemez. 1970 ve 1971'de Ürdün'de Kara Eylöl olayları olarak isimlendirilen çatışmalar ile yine Filistinli gerillaların Lübnan iç savaşında oynadığı rol hem bu ülkeler hem de Arap-İsrail çatışmasını yakından ilgilendirmektedir. Ancak her bir çatışma veya krizi tekil bir olay üzerinden incelemek bu makalenin kapsamını aşmaktadır. Kaldı ki 2003 Irak işgali ve sonrasında Arap İsyanları'na kadar geçen süreçte Ortadoğu'da devlet yekpare ve dış tehditlere karşı kendini konumlandırmıştır. Muhafız hareketler (1976-82 Suriye) ya da etnik ayrılıkçı hareketler (1970'lerin ortasında Irak'taki Kürt isyanı gibi) zaman zaman ciddi boyutlara ulaşsa da temel tehdit büyük ölçüde devletler düzeyinde söz konusu olmuştur.

¹ Tami Amanda Jacoby ve Brent E. Sasley, *Redefining Security in The Middle East*, (Manchester University Press, Newyork: 2002), s. 4.

² Jacoby ve Sasley, *Redefining Security in The Middle East*, s. 8.

YAZARLAR

Veysel Kurt

Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2006'da mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda başladığı yüksek lisansını 2009'da tamamladı. Doktora çalışmasını İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı. Ortadoğu'da otoriteryanizm, demokratikleşme, asker-sivil ilişkileri temel ilgi alanlarıdır. İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Betül Doğan Akkaş

Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. Katar Üniversitesi Körfez Çalışmaları Merkezi'nde "Güvenlik Politikalarının Katar Dış Politikasındaki Rolü" başlıklı teziyle yüksek lisans derecesini aldı. Halen Katar'da, Katar ve Durham Üniversitesi ortak doktora programı kapsamında Körfez çalışmaları üzerine doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Göktuğ Sönmez

Lisans derecesini Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden, yüksek lisans derecesini London School of Economics (LSE) Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden, doktorasını da School of Oriental and African Studies (SOAS) Siyaset Bilimi ve Uluslararası Çalışmalar Bölümü'nden almıştır. Akademik araştırma alanları arasında uluslararası ilişkiler teorisi, Türk dış politikası, enerji politikaları, IKBY siyaseti, radikalleşme ve şiddete varan aşırıcılık bulunmaktadır. ORSAM bünyesinde Güvenlik Çalışmaları Masası'nda uzman olarak çalışmaktadır.

İsmail Sarı

2001'de İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu ve aynı üniversiteden 2003'te Tarih ve Uluslararası İlişkiler alanlarında yüksek lisans, 2011'de başladığı Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden de "Devrimden Günümüze İran'ın Rejim Paradigması ve Dış Politika Yönelimi" başlıklı teziyle 2016'da doktora derecesini aldı. 2017'de bu çalışması en iyi doktora tezi ödülüne layık görüldü. Çalışmalarında İran dış politikası, modern dönem Şii sekülerleşme süreci, İran'da rejim ile muhalefetin entelektüel kökenleri ve güncel İran siyasetine yoğunlaşan Dr. Sarı İngilizce ve Farsça bilmektedir. Ayrıca doktor öğretim üyesi olarak Bursa Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde çalışmaktadır.

Muhammed Mustafa Kulu

Ortadoğu Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun olduktan sonra 2000'de Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2003'te ise Ortadoğu Teknik Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. ODTÜ Tarih Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başlayan Kulu 2009'da Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde araştırma görevlisi olmuştur. Lisans eğitimi sırasında Yahudilik ve İsrail konularına ilgi duymuş ve bu çerçevede başlangıç seviyesinde İbranice öğrenmiştir. 2000'de Lahavot haBashan adlı kibbutzda iki ay süreli araştırmalarda bulunmuştur. 2007'den sonra ise İsrail'de Haifa Üniversitesi, Abba Huşi ve İbrani Üniversitesi dil okullarında (ulpan) İbranice dilini öğrenme, İsrail toplumu ve siyasetini yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Halen Selçuk Üniversitesi'nde doktora çalışmalarını sürdürmekte ve kurucularından olduğu *Filistin Araştırmaları Dergisi* yayın kurulunda görev yapmaktadır.

Mustafa Yetim

Mustafa Yetim 2009'da Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olduktan sonra 2011'de Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'ndan "2002-2010 Arası Türkiye'nin Ortadoğu Politikası: Ortadoğu'da Değişen Türkiye Algısı" başlıklı tez çalışmasıyla yüksek lisans derecesini almıştır. 2016'da "Ortadoğu ve Lübnan Zemininde Hizbullah: Yeni Weberci Yaklaşım" başlıklı tez çalışmasıyla Uluslararası İlişkiler doktoru olarak Ankara Üniversitesi'nden mezun olan Yetim 2009-2016 arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde araştırma görevlisi ve 2016'dan itibaren doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Ortadoğu bölgesine yönelik konuları da içeren dersler vermekte olan Yetim'in Hizbullah, Lübnan ve Ortadoğu siyasetini yeni Weberci yaklaşım çerçevesinde analiz ettiği çalışmaları bulunmaktadır.

Sibel Bülbül Pehlivan

İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora öğrencisidir. Marmara Üniversitesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ğretmenliği Bölümü'nden 2010'da mezun olmuştur. 2015'te İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisansını "Suudi Arabistan'ın Mısır Politikasında Selefililięin Rolü" alışmasıyla tamamlamıştır. Aynı zamanda güvenlik politikaları üzerine çalışmalar yapmaktadır.

Tuna Aygün

Bahçeřehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olmuştur. Polis Akademisi Uluslararası Güvenlik Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Çeşitli medya kurum ve kuruluşlarında, ulusal dergi ve gazetelerde makale ve röportajları yer almıştır. Irak'ta saha çalışmaları yapmaktadır. ORSAM bünyesinde Irak alışmaları Koordinatörlüęü'nde araştırma asistanı olarak çalışmaktadır. İleri düzeyde İngilizce bilmektedir.

STRATEJİ ARAŞTIRMALARI SERİSİ

1. Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejisi

Hasan Basri Yalçın, Burhanettin Duran

2. Ulusal Güvenlik Stratejisi

Hasan Basri Yalçın

3. Ortadoğu'da Ordu ve Siyaset

Veysel Kurt

4. Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejisi

Fahrettin Altun, Hasan Basri Yalçın

5. Etnik Terör ve Terörle Mücadele Stratejileri

IRA, ETA, Tamil Kaplanları ve PKK

Hüseyin Alptekin

Bu kitap Ortadoğu'daki devletlerin ne tür güvenlik stratejilerine sahip olduğunu anlama ve bu stratejilere hangi faktörlerin etki ettiğini analiz etme amacını taşımaktadır. Kitapta Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Lübnan, Suudi Arabistan, Irak, İran ve İsrail'in ulusal güvenlik stratejileri incelenmektedir. Bu bağlamda ülke incelemesi yapan her bir makale ilgili ülkenin güvenlik kavramsallaştırması, güvenlik tehdidi tanımlaması ve bu tehditle baş etme yöntem ve araçlarını irdelemektedir.

Bu bakımdan elinizdeki kitap bölge ülkelerinin güvenlik stratejilerini tarif edici bir anlatımın ötesine geçip söz konusu ülkelerin güvenlik stratejilerinin anlaşılmasını sağlayacak analitik bir çerçeve de sunmaktadır. Bunun yanı sıra kitapta ülke incelemeleri yapılırken her bir ülkenin güvenlik stratejisinden kaynaklanabilecek muhtemel risk ve fırsatların Türkiye açısından analizleri de yapılmaktadır.

Ortadoğu'daki devletlerin ulusal güvenlik yaklaşımları ve güvenlik stratejilerini inceleyen Türkçe akademik eser sayısının oldukça sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu kitap alanındaki akademik boşluğu doldurmanın yanı sıra Türk dış politika ve karar yapıcılara da katkı sunacak önemli bir eser niteliğini taşımaktadır.

VEYSEL KURT • İSMAİL SARI • MUHAMMED MUSTAFA KULU • SİBEL BÜLBÜL PEHLİVAN
BETÜL DOĞAN AKKAŞ • GÖKTUĞ SÖNMEZ • TUNA AYĞÜN • MUSTAFA YETİM